

EGY BATTHYÁNY-RELIKVIA AZ EGYKORI ARADI EREKLYEMÚZEUMBÓL

A muzeológia egyik legkényesebb szakmai kérdése a nagy történelmi személyiségekhez, vagy eseményekhez kötött tárgyak eredetiségvizsgálata, származástörténetének megállapítása, ami alapján eldönthető, hogy valóban relikviával van-e dolgunk. Kényes kérdés, mert az emberi közösségek kifejezetten igénylik a relikviákat, legyen az nemzet vagy csak a rokonságot felölelő kis közösség. Az általuk relikviának tekintett tárgyról – főleg ha azt már generációk óta közmegegyezés tartja annak – pedig csak nehezen, vagy sehogy sem akarja elfogadni a profán származás tényét. Emellett nehéz is korrekt választ kialakítani a kérdésben, mert amíg a tárgy eredetiségét többé-kevésbé meg lehet állapítani, a személyhez tartozást sok esetben már csak a szubjektív vélemény támogatja, vagyis hiszem vagy sem.

Emellett az sem mindegy, hogy kitől származik a relikviává minősítés. Az ószerestől ezt nehezebben hiszik el – pedig micsoda fantáziával képesek szellemdús történetekkel köríteni egyes tárgyaikat! –, mint valamely tekintélyesebb embertől, aki még kapcsolatban is volt a relikviához köthető személlyel vagy eseménnyel. Ha pedig egy régi közgyűjteményből származik a relikvia, az már majdnem az abszolút igazság. Pedig jónéhány darabról bebizonyosodott már, hogy valójában nincs köze a relikviaságának alapot adó dologhoz. Úgy érzi az ember ilyenkor, hogy szentségtörést követ el (amit nem egyszer fejére is olvasnak rosszul értelmezett hazafiságból, vagy egyszerűen csak a múlt tiszteltétől feltűzelődött s a kedvenc szívmengető történetük „bizonyítékának” elvesztésétől csalódottak), mégis meg kell osztania kutatása, s ebből fakadó elemzése eredményeit.

Ilyen problémával szembesültünk az egykori Aradi Ereklyemúzeum (ma a Complexul Muzeal Arad közgyűjtemény által őrzött) anyagának tudományos feldolgozása során. Gróf Leiningen-Westerburg Károly honvédtábornok egyik szabályjának vizsgálata nyomán nyilvánvalóvá vált, hogy az aradi vértanúk kivégzését követő évben rendszeresített markolatformával ellátott fegyver nem lehet a vértanúhoz köthető relikvia. Ez talán a gyűjteménybe kerüléskor is feltűnhetett, de hát a szablyát maga a főispán juttatta a múzeumba, lehetett a történetben kételkedni?¹ Pedig elődeink sem voltak mentesek minden gyarlóságtól, bár kétségtelen, hogy a relikviateremtő igyekezetüket kevésbé, vagy talán semennyire nem sarkallta az anyagiasság.

Az Aradi Ereklyemúzeum gyűjteményének egyik kiemelkedő relikviája a mártír miniszterelnök, Batthyány Lajos gróf sapkája.² Ismertetése mellett a történet hitelességét vizsgáló írás tisztelgés a mester előtt, akinek életművében talán a Batthyány-kutatás a legnagyobb jelentőségű.

¹ A kérdéses tárgy a CMA nyilvántartásában Nr. Marcare 1129 leltári szám alatt található. A problémát részletesen bemutatja: *Kedves* 2011. 21–27. o.

² Complexul Muzeal Arad Nr. Marcare 1522 leltári szám alatt található.

A 2009–2012 között zajló, s az Aradi Erekllyemúzeum anyagának tudományos feldolgozására irányuló nemzetközi projekt első részében folyó kutatás során bár nyilvánvaló volt, hogy a sapkával különleges darab került felszínre, több problémával is szembesültünk. A sapka belső bőrbélésére írott, s ezért nagyon nehezen kibetűzhető szöveg szerint ugyanis nem egyszerűen egy Batthyányhoz kapcsolódó tárgyról volt szó, hanem arról, amit a vértanú kivégzésére viselt. A legnagyobb problémát ezzel kapcsolatban az jelentette, hogy tudomásunk volt egy másik közgyűjteményben őrzött ugyanilyen relikviáról, ami akkoriban némi közfigyelmet is kapott. Túl voltunk már a Batthyány-emlékéven és egy gyönyörűen kivitelezett, a miniszterelnök életpályáját feldolgozó tartalmas kötetben kiváló minőségű fotón is közreadták a Magyar Nemzeti Múzeumban őrzött relikviát a következő kísérő szöveggel: „Batthyány Lajos házisapkája, melyet a siralomházban viselt (a következő képen ez látható a kivégzéshez vezetett gróf kezében)”.³ Mások is tényként kezelték, a Batthyány-relikviák ismertetésekor, hogy a kivégzéshez kötődő tárgyi emlék a Nemzeti Múzeumban van.⁴

A grófnak természetesen lehetett két, vagy akár több házisapkája is, azonban az nyilvánvaló, hogy a kérdéses időben nem lehetett kettő is nála. A feldolgozásra rendelkezésünkre álló rendkívül rövid idő nem tett lehetővé hosszadalmas kutatást, így az eredet teljes hitelességének kérdése eldöntetlen maradt, s a tárgy a közgyűjteményi nyilvántartásban szereplő meghatározással került be a kiadott katalógusba.⁵

Az eltelt időszakban lehetőség nyílt mindkét sapka alaposabb vizsgálatára és a hozzájuk kötött történetek forrásokkal való összevetésére is. Megállapítható, hogy hasonló korú, díszítésében, stílusában a XIX. század derekának divatját követő, biedermeier ízlésű darabok, amelyek sem az anyag, sem pedig a készítés technikájának vonatkozásában nem zárják ki a Batthyány Lajos életében való keletkezést. Az Aradon őrzött sapka különben kifejezetten érdekes technikával készült. Anyaga kétféle zsinór, amelyeket sűrű, finom horgolással dolgoztak össze. A sötétkék színű, vastagabb zsinórt egy egészen sötét tónusú és egy világosabb, bolyhos anyagból alakították ki, ami sajátos színjátszó-vibráló hatást eredményez. A vékonyabb zsinór nagyon finoman eldolgozott aranyszínű fémshálakból lett összesodorva. Hét ilyen aranyszínű a sapka tetejének közepén lévő, aranyszálalal behúzott gombtól kiindulva fut lefelé, és horgolással rögzíti egymáshoz a vastagabb zsinórokat. Ezek szolgálnak egyúttal díszítő motívumként is, ahogyan kígyózó vonalvezetéssel, a sapka alját lezáró, dupla aranyszínőrből kialakított szegélyhez csatlakoznak be. Ez a zsinórszegély rögzíti a külső szövetanyaghoz a világos tónusú drapp bőrbélést. A sapka 57 cm-es fejbőséggel és 8 cm-es magassággal készült. Stílusában, méretében hasonló a Magyar Nemzeti Múzeumban őrzött sapkához, amely anyagában azonban jelentősen eltér. Közgyűjteményi leírása: „piros és aranyszínű fonállal himzett kék anyagból, aranyszínőrral díszítve, világos drapp bőrrrel bélelve. Kerek fejrészen ívelt gerezdmdinta, közepén lapos pomponnal, egyenes oldalán leveles ágmotívum.”⁶ A relikvia közgyűjteménybe kerülésének története pontosan nyomon követhető, és ami a lényeges: hiteles helyről származik. 1876-ban a mártír miniszterelnök egyetlen fiának nevelője, Than

³ Molnár 2007. 155. o.

⁴ Múlt-kor történelmi magazin 2008. október 6. – https://mult-kor.hu/20081006_relikviak_emlekeztetnek_a_vertanukra (A letöltés időpontja: 2019. február 5.)

⁵ Kedves 2012. I. 118. o. (A tárgy leírása Ságvári Györgytől.)

⁶ Magyar Nemzeti Múzeum 1876.176.3. leltári szám alatt. Leírását fotóval közreadja: Simon V. 1988. 40. o.

Sándor adományozta a múzeumnak. Ezt megelőzően az özvegy, Zichy Antónia grófnő dákai kastélyában őrizte férje más tárgyaival együtt. A kapott információk alapján az egykori múzeumi ör teljes meggyőződéssel írhatta a műtárgy törzslapjára „Batthyány Lajos gróf viselte fogsága idején.”⁷

De milyen körülmények között került közgyűjteménybe vizsgálódásunk tárgya, az aradi sapka? Erről a korabeli leltárkönyv megsemmisülése (esetleg elkallódása?) miatt csak a belső bőrbélésen található korabeli szöveg tájékoztat. „Dzwonkovszky Gróf Károlyi György könyvtárnoka a sapkát 1849-től mint ereklyét őrizte, s kevés halála előtt nekem ajándékozta, azt állítván, hogy ez volt szegén Bathyány Lajos fején kivégzés-
tetésekor. Walther Géza”

A szövegben szereplő két személy már kevésbé közismert, mint az előző tárgy adományozásában szerepet játszó. Emiatt merült fel a kérdés, hogy volt-e valamilyen kapcsolatuk Batthyányval, illetve a kivégzéssel. A válasz egyértelműen igen. A konkrét adományozó Walther Géza édesapja és nagybátyja is annak a Károlyi György grófnak a szolgálatában állt a XIX. század derekán, akinek a háza népe szoros kapcsolatban volt Batthyányval mind letartóztatása, mind pedig Újépületbeli fogsága időszakában. Walther László ügyvéd a Károlyi-család levéltárosaként az 1840-es években szinte állandóan a pesti palotában tartózkodott, az oda áttelepített iratanyag rendezésével foglalkozott. Bátyja, Károly perceptorként az uradalmi gazdálkodás irányításában működött közre.⁸ Teljesen hihető tehát, hogy Károlyi György egyik legbizalmasabb emberétől a relikviához jutott. Ez a bizalmas ember pedig nem volt más, mint József Dzwonkowski, aki nem egyszerű könyvtáros volt a Károlyi-palotában. 1831-ben a lengyel szabadságharc oroszok általi leverése után menekült Magyarországra, mivel állítása szerint vezérkari tisztként harcolt. Erre a kutatás ugyan nem talált eddigi adatot, de az kétségtelen, hogy az önálló lengyel kormányzati szervezetben tanácsosként dolgozott. Károlyi György tehát mint lengyel szabadságharcost fogadta a szó szoros értelmében bizalmába, s vonta be gyermekei nevelésébe. A lengyel menekült ugyanis kitűnően beszélt franciául, emellett komoly művészeti érzékkel is rendelkezett, a festegetés mellett kitűnő grafikákat is készített.⁹ De hogyan került kapcsolatba a vértanú miniszterelnökkel?

Az bizonyos, hogy többször is találkoztak, hiszen Batthyány gyakori vendég volt a pesti Károlyi-palotában. Letartóztatásakor is jelen volt 1849. január 8-án, ami ebben a palotában zajlott le. Az viszont teljesen kizárt, hogy kivégzésekor a gróf közelében lehetett volna, így jutván a relikviához. Dzwonkowski ugyanis beállt a honvédseregbe és 1849. január végétől századosként Klapka vezérkarában szolgált, még a komáromi erődben is.¹⁰ Emiatt elvileg jogosult volt a büntetlenséget biztosító menlevélre, azonban valószínűsíthető, hogy ezt nem vette igénybe. 1849. július 14-én ugyanis a Pestre egy napra bevonuló orosz előcsapatból tisztek érdeklődtek intenzíven utána a Károlyi-palotában, ami nyilvánvalóvá tette az egykori lengyel szabadságharcos veszélyeztetettségét. Károlyi György feleségének, Zichy Karolina grófnőnek az elmondása szerint ezért Damet álnéven

⁷ Itt mondom köszönetet Kollár Csillának, aki értékes adatokkal szolgált Batthyány Lajos Magyar Nemzeti Múzeumban őrzött házisapkájáról.

⁸ *Kalla* 2010. 15. o.

⁹ *Kovács* 2015. 205. o. és *Vasárnapi Újság*, 36. sz. (1885. szeptember 6.) 581. o.

¹⁰ *Bona* 2008. I. 308. o.

a tótmegyeri Károlyi-kastélyban bújtatták hetekig.¹¹ A későbbiek során, amikor az utolsó orosz csapatok is elhagyták az országot, visszakerült a palotába. Kérdés, hogy volt-e ott alkalma a relikvia birtokába jutni. Mint ahogy az is kérdés, hogy egyáltalán létezett-e olyan fejedő, amely a miniszterelnök vértanúságához kötődik.

A második kérdésre egyértelműen igennel válaszolhatunk, egymástól független források is hírt adnak arról, hogy Batthyány Lajos fogsága idején házisapkát viselt, mi több ez a fején volt még akkor is, amikor a kivégző helyre kísérték. Ez olyannyira köztudott volt, hogy újratemetését követően még egy festmény is készült a történetről. Jankó János 1877-ben Batthyány Lajos utolsó menete címmel egy mára elkallódott festményén hiteles ábrázolásra törekedett a katonák őrizetében az Újépület kapuján kilépő Batthyányról, aki a lelkészbe karol, már levett sapkáját a jobb kezében tartva. A kép másolata szerencsére megmaradt az Aradi Erekllyemúzeum gyűjteményében.¹² Jankó híres volt a hűségre és a legapróbb részletekre is kitérő pontos ábrázolásmódjáról, így csak sajnálni lehet, hogy a kézben tartott sapkáról a dolog természeténél fogva részletek nem derülnek ki, csak a kék szín a biztos.¹³

Korabeli leírások és tudósítások pontosabb információkat is adnak Batthyány sapkájáról. Ezek közvetlenül a kivégzése utáni napokban már hírlapi tudósításban is szerepeltek. A *Wiener Zeitung* október 11-ei számában a következőket írják róla: „sein Haupt bedeckte eine lichtblaue, mit Silber gestickte Mütze”.¹⁴ Feltehetően ezt vették alapul a korabeli tudósítások, illetve az újratemetése időszakában új érdeklődést kiváltó Batthyány-vértanúság történetek.

A szemtanúk illetve az azok elmesélését továbbadó források is hasonló sapkáról tudósítanak. Leghitelesebb közülük Ludwig János katonaorvos visszaemlékezése, akit a nyakán ejtett életveszélyes sebe miatti elvérzéstől ájuldozó Batthyány mellé rendelték október 6-án. Ludwig pontosan leírja a vértanú ruhadarabjait, aminek felvételében ő segítette délután fél 6 körül, amit így zár: „a gróf még egy arannyal horgolt kékselyem házisapkával fedé be fejét, s aztán megindult a szomorú menet.” Visszaemlékezésében a sapka további sorsára is utalást tesz, leírja, hogy az ítéletet felolvasó hadbíró szavai után a kivégzőhelyen Batthyány „jobbajával sapkáját vette le, baljával pedig tisztos kopasz fejét simítá meg. E pillanatban a lelkész rögtön felém fordult, s én elfogultságomban odanyújtám neki a sapkát, melyet az gyorsan elrejtett öltözetébe, s a gróft letérdelteté, háttal az Újépületnek.” Eszerint a sapka a tábori lelkészhez került. Az elbeszélés, ami évekkel az események után keletkezett, annyiban problémás, hogy a katonaorvos 1849. októberi feljegyzése erről nem tesz említést, és a legendás utolsó szavakat is teljesen másképpen írja le, mint a közismert történetek.¹⁵ Szemtanúkra hivatkozva a Batthyány vértanúságát újra-

¹¹ *Éble* 1897. 94. o. A szerző a szabadságharc és az azt követő megtorlás időszakának történéseit Károlyi György gróf titkárának, Bártfay László addig ki nem adott, 1849. január 5. és 1851. január 29. között vezetett, és a Károlyi-levéltárban őrzött naplójegyzetei alapján foglalta össze. A naplónak két kiadása is van – egy pontatlan: *Ács* [1944.] 243–318. o. és egy pontos: *Jenei* 1969.

¹² Complexul Muzeal Arad Nr. Marcare 737. leltári szám alatt található.

¹³ A festmény keletkezését feldolgozza *M. Kis* 1961. 19. o. A művész pontosságra törekvését kitűnően bemutatja *Turok* 2016. 86–88. o.

¹⁴ A cikket teljes terjedelmében közli: *Károlyi* 1932. II. 586–588. o.

¹⁵ Complexul Muzeal Arad 32/1. doboz. MR. 1222. Ludwig Jánosnak a Batthyány ápolására és kísérésére vonatkozó visszaemlékezését idézi: *Farkas* 1908. 92–98. o. és utal rá: *Friedreich* 1927. 146. o. is. Itt jegyezzük meg, hogy hivatalból Anton Bée törzsorvosnak kellett volna kísérenie Batthyányt kivégzéséhez, de őt a

temetése alkalmával bemutató kiadvány szerint a mártír „föltérde bocsátkozva leemelé ezüsttel himzett kék házi sipkáját, s amennyire csak aléltsága engedé, hangosan kiáltott: Éljen a haza! Alles Jager!”¹⁶

Látható tehát, hogy a források mind megegyeznek abban, hogy sapka kísérte a mártírt utolsó útján, fején vagy kezében. A kék szín is egyértelmű, és az is, hogy fémszálakkal volt díszítve. A leghitelesebbnél még az aranyszál is megegyezik a közgyűjteményekben őrzött mindkét darabbal. Feloldhatatlan problémaként mutatkozik viszont az, hogy ahol a sapka anyagát is megjelölik, ott mindenhol selyem szerepel, márpedig egyik relikviának tartott darab sem készült selyemből. Az aradira különösen nem vonatkozatható, hiszen míg a Nemzeti Múzeumban őrzött sapka anyagát egy nem hozzáértő, ráadásul izgatott szemlélő selyem alapanyagúnak is vélheti, a zsinórananyagból készülnél ez aligha hihető. Ez tehát igencsak az aradi relikvia ellen szól, legalábbis abban a vonatkozásban, amit adományozója írt róla Batthyány kivégzése kapcsán. Az is igaz viszont, hogy a Ludwigtól származó legrészletesebb leírás „arannyal horgolt” technikát említi, ami teljesen ráillik Walther Géza adományára, azt is mondhatjuk, hogy ezzel a sapka különleges sajátosságát, mint a leglényegesebb ismertetőjegyet jelölte meg.

A két közgyűjteményben megőrzött relikvia összetevése a Batthyány Lajos által 1849. október 6-án viselt fejfedőről szóló korabeli visszaemlékezésekkel, illetve a kivégzéssel kapcsolatos leírásokkal tehát nem hozott kétséget kizáró eredményt. Mindkét házisapkával kapcsolatban merültek fel ellenérvek.

Ezek után már csak a tárgyak közgyűjteménybe kerülésének a vizsgálata, s ezzel összefüggésben az adományozók által közöltek hitelességének a mérlegelése vihet közelebb a relikvia azonosításához. Itt azonban már jóval nagyobb teret kap a szubjektivitás, és bizony találgatásoknak is teret kell engedni, hogy az a láncolatot felépíthessük, amely a tárgynak a nevezetes személytől vagy eseménytől a közgyűjteménybe kerülését végigköveti. Ebben a vonatkozásban könnyebb helyzetben vagyunk az aradi relikviával, mert ott az adományozó által írott hitelesítő adatok közvetlenül magához a sapkához kötik az információt. Megfogalmazása pedig egyértelmű, Batthyány kivégzések szerepet játszó tárgyról van szó. Bizonytalanságot csak az okoz, hogy az adományozó közvetett úton jutott a tárgy birtokába, s fontosnak tartotta megjegyezni az „azt állítván” megjegyzésével, hogy az információ nem saját tapasztalatából, hanem más ember közléséből származik. Ha visszafelé próbáljuk a tárgy múzeumba kerülésének útját feltárni, a következőket állapíthatjuk meg.

Walther Géza az aradi Kölcsey Egyesület „szabadságharci múzeumi bizottságának” 1891-es felhívására ajánlotta fel az 1892. október 6-án látogatók előtt megnyíló Aradi Ereklýmúzeumnak a nála lévő Batthyány-relikviát. Az akkor már nyugalomba vonult, köztisztviselőként álló férfiú egész életét Károlyi György gróf szolgálatában töltötte, mégpedig a legbizalmasabb állásokban. Édesapját követve a Károlyiak levéltárosa lett, majd a nevezetes házisapka tulajdonába kerülése idején a grófi család főpénztárnoka volt, az

gróf elutasította magától a sebelltátása körül játszott erőszakos szerepe miatt, amelyből nyilvánvaló volt, hogy tevékenysége nem az orvosi segítségre, hanem a kivégzésre alkalmas állapotba hozásra irányult. Így került Batthyány mellé Ludwig János. Friedreich azonban inkább Bée kísérei szerepének elfogadására hajlik, s ez magyarázná Ludwig tévedését az utolsó szavak vonatkozásában.

¹⁶ Gróf Batthyány Lajos, az első magyar miniszterelnök élete és vértanúi halála. Pest, 1870. 20. o.

elhunyt György gróf hagyatékának kezelésével megbízva.¹⁷ A nyolcvanas éveiben járó József Dzwonkowskival igen szívélyes, atyai kapcsolatot ápoló gyerekkorától kezdve. Az idős lengyel hazafi (s nem mellesleg a magyar honvédsereg veteránja) jó barátságot ápoló Walther Géza édesapjával, Lászlóval, tehát minden kétség nélkül elfogadhatjuk az ajándékozás tényét. A relikvia útja így az 1850-es évekig megszakítás nélkül követhető.

De hogyan került a házisapka Dzwonkowski birtokába? Erről bizony semmilyen hiteles adattal nem rendelkezünk, s a korábban elmondottak alapján kizárhatjuk, hogy 1849 októberében a lengyel szabadságharcos Pesten tartózkodva hozzájuthatott volna a kivégző helyen gazdátlanul maradt sapkához. A szemtanúk közül egyedül Ludwig számolt be a sapka sorsáról, miszerint az az elítéltet kísérő tábori lelkészhez, név szerint Ungváry Györgyhoz került.¹⁸

A tábori lelkész igen érdekes és vizsgálódásunk szempontjából figyelemre méltó alakja volt a szabadságharcnak. Pesti káplánként 1848 nyarán jelentkezett a nemzetivé átfórmálódó hadseregbe, aminek nyomán a Délvidéken harcoló 3. (Ferdinánd) huszárezred tábori lelkészének nevezték ki. Az ezredben kitűnően szolgált a hadműveletekben sűrűn bevettett huszárok lelki gondozását és látta el egyéb lelkipásztori teendőit, aminek elismeréseként 1849 tavaszától a fővárosi honvéd térparancsnokság tábori lelkésze lett. Júliusban azonban nem követte a visszavonuló honvédeket, jelentkezett a bevonuló császári-királyi csapatoknál. Itt gyanúsán találva magyar szolgálatát végül hadbírósi eljárás alá vonták októberben, de szabadlábban maradhatott, sőt, ideiglenesen szolgálattételre osztották be a pesti császári kerületi hadbírósi mellé. Így került Batthyány kivégzéséhez, voltaképpen maga is ítéletre várva. Október 30-án aztán a hadbírósi igazolta, és visszavették a 3. huszárezred tábori lelkészének.¹⁹ Arról semmi adattal nem rendelkezünk, hogy kapcsolatba került-e a Károlyi-palotával vagy Dzwonkowskival. A lánc itt tehát megszakadt, de a tábori lelkész pesti ismeretségei, honvédseregbeli szolgálata, valamint a császári-királyi hadseregbeli állása által nyújtott szabadabb mozgástere, és egyházi mivoltából adódó védettsége könnyebb lehetőséget adott arra, hogy a mártír miniszterelnöktől származó becses emléket a Károlyi-palotába juttassa.

Ezek után nézzük meg, hogy ennél a némileg bizonytalan lábakon álló származástörténetnél a Magyar Nemzeti Múzeumban őrzött relikviáé mennyivel biztosabb, s nem ingatja-e meg azt még jobban. Annak származási helye ugyanis „bombabiztos”, hiszen magától a mártír családjától ered. Azonban a vesztőhelytől az özvegyig vagy a dácai kastélyig való eljutása még bizonytalanabb, mint az aradi relikviáé. Batthyányt fogsága idején egészen az ítélethirdetésig hűségesen szolgált Németh János nevű inasa, aki még a kivégzéshez is oda tudott jutni. Odavezető útjára azonban már nem kísérhette urát, így a felállított katonai négyszögön kívül a fapiac egy farakására felkapaszkodva távolabbról

¹⁷ Budapest Főváros Levéltára közjegyzői okiratok VII. 175.-1878-0106. Családi kapcsolataira lásd *Kempelen* 1932. 16–17. o.

¹⁸ Ungváry (eredeti nevén Pisely) György (1814-1887) katolikus pap, 1841-től Budán, majd Pesten káplán. Batthyány kivégzése során betöltött szerepéről tudósít *Friedreich* 1927. 142–143. o. és *Éble* 1897. 104. o. Ebből az is kiderül, hogy Ungváry levelet csempészett a palotába a kivégzést követő napokban Zichy Karolina grófnőnek.

¹⁹ *Zakar* 2009. 120. o.

nézte az eseményeket. A sortűz eldördülésekor leájult a magaslatról, így nem kerülhetett kapcsolatba azokkal, akik a kivégzés közelében tartózkodtak.²⁰

Így ő aligha vihette el az özvegynek a sapkát, annál inkább vihett viszont más, becses relikviát. Olyat, ami a gróf fogságúal szolgáló szobájából származott, akár egy másik házisapkát is. A hadbírótság ugyanis viszonylag emberségesen alakította ki Batthyány fogva tartásának körülményeit, s az Újépület északkeleti pavilonjának 3. emeletén lévő szobáját engedte a gróf igényei szerint saját bútoraival és mindennapi eszközeivel berendezni. Itt felesége is sűrűn látogathatta, bevihette az általa kért dolgokat, így könnyen lehetett az Újépületben két házisapka is.²¹ Mindezt alátámasztja egy olyan tény is, amit figyelmen kívül hagytak a Than Sándortól származó relikviát a kivégzéshez kötő ismertetések: a Magyar Nemzeti Múzeum nyilvántartásában, vagy a Batthyány-sapkához tartozó egyéb dokumentációban nincs szó arról, hogy a sapka a kivégzéshez kapcsolódott volna.

Mindezek alapján nagy biztonsággal kijelenthetjük az alábbiakat.

Az egykori Aradi Ereklýmúzeumban relikviaként megörzött házisapka valóban Batthyányhoz kötődik. A gyűjtemény tudományos feldolgoása nyomán a tárggyal tovább gyarapodott a nagyközönség számára is ismertté váló Batthyány relikviák sora, annál is inkább, mert a projekthez kapcsolódóan 2011–2012 folyamán négy kiállításban is szerepelt, így Aradon, Pécsen, Szegeden és a budapesti Hadtörténeti Múzeumban tízezrek tekintették meg.

A sapka kivégzéshez kötését (így a mártíromság részévé téve ereklyévé válását) az adományozó kijelentésén túl hiteles forrás konkrét adatával nem tudjuk alátámasztani, de teljes bizonyossággal kizárni sem. Annyit minden esetre állíthatunk, hogy Batthyány Lajos kivégzése percéig viselt egy házisapkát, amit legkésőbb a szeme bekötésekor vett le. Közvetett adatok felhasználásával felépíthető egy logikai lánc a tárgy közgyűjteménybe kerüléséig, aminek a kiinduló része (a kivégzőhelytől Dzwonkowskihoz jutása) még nagyon bizonytalan. Hasonló okfejtéssel más út is elképzelhető. A sapka börtönbeli viselésének tartozékaként újépületi szobájából Dzwonkowskihoz kerülhetett Károlyi István gróf révén (aki a Batthyányéval egybenyíló szobában raboskodva rendszeresen átjárt), vagy a Károlyi-palotából lelki támogatásra küldött francia pap, Jean Bertrand Plante abbé közreműködésével is. Végül a Károlyi-palotában maradhatott a mártír holmijainak részeként, amikor 1849. január 8-án este letartóztatták, hiszen napokon át ott lakott.

²⁰ *Friedreich* 1927. 143. o.

²¹ *Károlyi* 1932. I. 556–557. o.

BIBLIOGRÁFIA

- Ács 1944. Világos után. Bártfay László 1849/51-es naplója. In: *Ács Tivadar: Népek tavasza*. Budapest, [1944.]
- Bona 2008. *Bona Gábor: Századosok az 1848/49. évi szabadságharcban*. Budapest, 2008.
- Éble 1897. *Éble Gábor: A Károlyi grófok nagykárolyi várkastélya és pesti palotája*. Budapest, 1897.
- Farkas 1908. *Farkas Emőd: Gróf Batthyány Lajos élete*. Budapest, 1908.
- Friedreich 1927. *Friedreich Endre: Gróf Batthyány Lajos utolsó napjai. Századok*, 61. (1927) 4–6. sz. 113–148. o.
- Jenei 1969. Bártfay László naplójából. II. 1849–1851. és válogatott levelei Kölcsey Ferenchez. Összeállította és a jegyzeteket írta *Jenei Ferenc*. (Irodalmi Múzeum V.) Budapest, 1969.
- Kalla 2010. Bártfay László napló. S. a. r. és a kísérőtanulmányt írta *Kalla Zsuzsa*. Budapest, 2010.
- Károlyi 1932. *Károlyi Árpád: Németújvári gróf Batthyány Lajos első magyar miniszterelnök főbenjáró pöre*. Budapest, 1932.
- Kedves 2011. *Kedves Gyula: Legendás fegyverek és fegyverlegendák az Aradi Erekllyemúzeum gyűjteményében – avagy az erekllyegyűjtés buktatói*. In: *Az aradi emlékmúzeum anyaga az aradi Complexul Muzealban*. Szerk. *Zombori István*. Szeged, 2011. 21–27. o.
- Kedves 2012. Aradi Erekllyemúzeum Gyűjteményi katalógus I–II. k. Szerk. *Kedves Gyula*. Szeged, 2012.
- Kempelen 1932. *Kempelen Béla: Magyar nemes családok*. XI. k. Budapest, 1932.
- Kovács 2015. *Kovács István: Honvédek, hírszerzők, légionisták. A szabadságharc lengyel résztvevőinek életrajzi lexikona 1848-1849*. Budapest, 2015.
- M. Kiss 1961. *M. Kis Pál: Jankó János*. (A Gyulai Erkel Ferenc Múzeum Kiadványai 29–30.) Gyula, 1961.
- Molnár – Hermann 2007. *Molnár András – Hermann Róbert: Saját utamat jártam – Batthyány Lajos miniszterelnök 1807–1849*. Zalaegerszeg, 2007.
- Simon V. 1988. Három nemzedék erekllye tárgyai a Magyar Nemzeti Múzeumban (1823–1875.) Szerk. *Simon V. Péter*. Budapest, 1988.
- Turok 2016. *Turok Margit: Aki tükröt tartott a XIX. századnak. Bárka*, 24. (2016) 6. sz. 86–88. o.
- Zakar 2009. *Zakar Péter: Az Apostoli Tábori Helynökség 1848–1849-ben. Aetas*, 24. (2009) 1. sz. 95–125. o.

Gyula Kedves

A BATTHYÁNY-RELIC FROM THE USED-TO-BE ARAD MUSEUM OF RELICS

(Abstract)

One can find a very interesting relic in the collection of the Complexul Muzeal Arad that also includes the remainder of the collection of the sometime Arad Museum of Relics. It is not only connected to the first Hungarian Prime Minister, but also to his martyrdom of 6 October 1849, at least according to contemporary museal data. The hat of the martyr Prime Minister, as the donator testified it, served its owner until his death. The research paper, apart from outlining the story of the relics, also examines the credibility of the story and tries to situate it within the entire collection in which we can find a rich scale of relics connected to Lajos Batthyány. The article also makes a list about some objects connected to Batthyány that can be found in the museum.

Gyula Kedves

EINE BATTHYÁNY-RELIQUIE AUS DEM EINSTIGEN RELIQUIENMUSEUM IN ARAD

(Resümee)

In der besonderen Sammlung des Complexul Muzeal Arad – das das erhalten gebliebene Material des einstigen Reliquienmuseums Arad beinhaltet – befindet sich eine sehr interessante Reliquie. Sie hat nicht nur mit dem ersten ungarischen Ministerpräsidenten zu tun, sondern mit dessen Martyrium am 6. Oktober 1849 – zumindest der zeitgenössischen Museumssammlung zufolge. Nach Aussage des Spenders diente die Mütze des zum Märtyrer gewordenen Ministerpräsidenten ihm bis zu seiner Hinrichtung. Die Studie untersucht neben der Vorstellung der Reliquie auch die Glaubwürdigkeit der Geschichte bzw. ordnet sie in der Gesamtheit der Sammlung ein, die eine Fülle von Material in Bezug auf Lajos Batthyány beinhaltet. Sie stellt auch einige der Objekte aus dem Museum vor, die mit Batthyány in Verbindung stehen.

Gyula Kedves

UNE RELIQUÉ DE BATTHYÁNY ISSUE DE L'ANCIEN MUSÉE DES RELIQUES D'ARAD

(Résumé)

Dans la collection exceptionnelle de Complexul Muzeal Arad, qui réunit des objets de l'ancien Musée des Reliques d'Arad, on trouve une relique particulièrement intéressante. Elle est liée non seulement au premier chef de gouvernement hongrois, mais aussi à son martyr du 6 octobre 1849, du moins selon les recherches muséales de l'époque. Au dire du donateur, le chapeau du premier ministre martyr servait son propriétaire jusqu'à son exécution. Outre la description de la relique, cette communication examine la véracité de cette histoire et définit la place de cette relique dans l'ensemble de la collection qui contient beaucoup de pièces en rapport avec Lajos Batthyány. Elle évalue également les quelques objets du musée liés à Batthyány.

Дьюла Кедвеш

ОДНА РЕЛИКВИЯ БАТТЪЯНИ ИЗ БЫВШЕГО МУЗЕЯ РЕЛИКВИЙ Г. АРАД

(Резюме)

В уникальной особенной коллекции сборника Комплексул Музеал г. Арад (Complexul Muzeal Arad) имеется очень интересная реликвия, которая содержит в себе оставшийся материал бывшего Музея реликвий Арад. Это связано не только просто с первым премьер-министром Венгрии, но и с его мученической смертью 6-ого октября 1849-ого года – по крайней мере, согласно сведениям музейной коллекции того времени. Шапка мученика премьер-министра, по свидетельству дарителя, служила своему хозяину до самой его смертной казни. В дополнение к описанию реликвии, публикация исследует подлинность истории и при этом помещает её в коллекцию в целом, в которой находятся богатые материалы, связанные с Лайошем Баттъяни. Публикация также перечисляет некоторые из материальных памятников, связанных с Баттъяни, которые можно найти в музее.

Hadi és más
nevezetes
történetek